This book is published with the financial assistance from the State Government of Meghalaya"

RITENG MYNNAR

BAD KIWEI

* * *

DA

U DONBOK T. LALOO

1986

RITENG MYNNAR BAD KIWEI

DA

U DONBOK T. LALOO

● ★★★ ★★★ ★★★ ★★★ ★★★ ●

Published by

Mrs. S. S. KHARSAMAI

LUMMAWBAH

SHILLONG—793005

Printed by Mr. T. Marbaniang
Scorpio Printers Mawkhar Shillong—793001

NA U NONGTHOH

Nong pule baieit,

Ha ka jingiaid shang jong nga kylleng ka bri u Hynniewtrep ban wad ia kiei kiei kiba u Barim bajah u ju tip ju don ju ri ju sumar, nga la shem bad ia kynduh shibun ki jingphylla. Ha ka 14 tarik u Nohprah 1981, ka Study Tour Circle Shillong ka la leit ai sha Meghalaya State Museum Shillong ia kawei ka suloi khyndew (Khasi Indigenous Gun) bad ar tylli ki pisa rupa ba la thoh da ki dak ki bymdei ki phareng ne hindi. Ia kine ki pisa bad suloi khyndew nga la ioh na ka raid Nonglyngdoh Khatar-lyngdoh.

Sa kawei pat ka jingshem ka long mynba nga ia synran ia ki dkhot ka Rympei Theatrical Centre ban leit peit ia ka nongrim iing u Kiang Nongbah, Khlawait ki paid Hynniewtrep, ki trai iing ba shna iing ha kata ka jaka, ki la ioh katto katne ki tiar nar ba syriem ia ki sum bad sdi hyndai, mynba ki tih nongrim. Ia kita ki tiar nar, u trai iing u ai sngewbha ia ngi bad nga la ai jingmut ia ka RTC ba kin bat hi ia kita ki tiar.

Kumjuh ruh ha ka snem 1985 nga la shem sa ia kawei ka waitlam thma ba u Bor Manik, u syiem bakhatduh eh ka hima Shyllong u la ai sngewbha ia u Jan pator Laloo u nongialam ia ki San-lyngdoh san-kum ban ialeh thma ia ki phareng. Ka jaka ialeh ba ki pahara ka long ia ki khlaw hapdeng Jirang bad Nongkhlaw, ki da pynlong jaka pdeng ia ka jingkieng ingding bad wah Khri. Nangne ki leit ai jingtip ia kino kino ki jingjia sha krem u Tirot Sing Thain Mawmih. Ka

sop jong katei ka waitlam ka shu thain da u riphin pohwei pohar baroh shilynter. Ia katei ka waitlam ruh nga la shu bthah ia ki nongsumar jong ka ba kin sumar bha.

Nalor kitei, dang don bun sa kiwei ki jinglap jingshem jong nga ; kum ki jaka ba ki tep ia ki mar hyndai ki jingthoh dur ha ki maw (Stone inscription) ki jingshtah dur ha ki maw (Sculpture) bad kiwei kiwei, hynrei kaba phylla tam ha nga hi shimet ka long ka Maloi khlieh u syiem Syad Lukhmi, kaba ki ri ki sumar ha la iing ha kawei na ki jait ki kynja u paid Hynniewtrep. Nga iathuh ia kine khnang ba ngin ia tip lang ba dang don shibun kiei kiei kiba lah ban sakhi ia ka Mynnor baphyrnai ka jaitbynriew u Hynniewtrep bad ka dei ka kamram jong kito kiba bat ia ka bor ban pynshlur ia ki briew la jong ban sei madan ia ki kloi katba lah.

Nong pule baieit, ha kane ka kot barit phin lap ia kawei ka khana kaba nga jer kyrteng 'Ka Khwan ;' Joi ha ka jingshisha la tip ia kane ka khana kum 'Ka Blang Khyrna Masi Khyrna,' ba la iathuh ha nga da u bah Benjamin Shadap. Ka kyrteng **Khwan** *dei kaba la shu buh hi da u nongthoh. Ha kawei pat ka khana 'Ka Riteng Mynnar ; phin lap ia ka kyrteng* **'Kongwieng** *bad* **Rai,'** *Toi u nong iathuh khana um tip shuh ia ka kyrteng jong ki, u shu ong ba ki ia long shipara, hynrei na ka daw ba u hynmen u kylla Niangkongwieng ynda la iap, nga buh kyrteng hi noh ia u da u Kongwieng bad ia ka para jong u da ka Rai.*

*Shwa ban pynkut, nga kwah ban iathuh ha phi ki nongpule ba ia kane ka kot nga la ai kyrteng da "**Ki Khana U Hynniewtrep.**" Hynrei namar ka kot ka la kham rben ba la bun ki khana bad ba ka Sorkar ka dawa na ngi ki nongthoh ban soi ia kawei ka Agreement kaba kynthup ia kine ki kyntien.*

I Shri______________ agreed to supply 10 copies of my book to the Department, and to print on the front page cover of the book with words, this book is published with the financial assistance from the State Government of Meghalaya.

Dated Shillong *Signature of the*
the-May 1986. *Author.*

*Nga sngew ba ka long kum ban thok ia lade bad ia u paidbah namar ka jingiarap pisa kaba ka Sorkar ka ai ka long tang Rs. 1500/-(Shi hajar shiteng) Ia kiba ka ioh duna bad tang Rs. 2500/- (Ar hajar shiteng Ia kiba ka ai bun eh khlem da pynshongdor ia ka jingbun sla ne Qoutation na ki Printing Press. Koit kat kaba ka ai isynei, nga sngew ba ngi dei hi ban sngewnguh khlem da shukor iano iano. Dei na kata ka daw ba nga sot noh tang katto katne lynnong na ka kot "**Ki Khana U Hynniewtrep**" bad ai kyrteng noh da "Ka Riteng Mynnar bad Ktwei."*

Nong pule baieit, ngam tip balei ha kane ka por nga poi kynmaw ia ki katto katne ki kyntien u Myllung Soso Tham :-

(a) Synshar, Bishar, Rangbah saidthma,
U sur matlah u Sbai Rupa.

(b) La kie ka Sbur, u sah u Maw,
Nang duh nang jot ki Shnong ki Thaw:

(k) Ngi im ha kiwei pat ki sngi,
Ngim tip shano kan poi ka Ri

(e) Ka wah ka khraw nang hiar arsut ;
Ha khmat jong ngi u Lyoh ba jngut ;
Kumba Hyndai, kumta Lawei,
Namar ka Ri ngin long kawei.

(g) Kumta ki mih ki Khla ka wait,
Ban rem ban ksan tang mar shi wait ;

Nga pynkut da kaba ai khublei ia ka Sorkar Meghalaya; bad ia baroh ki lok kiba la ia don kti bad nga ha kaba pynmih ia kane ka kot khamtam ia phi ki nongpule.

Khublei shibun

Lummawbah Upper Shillong
20 tarik u Naitung 1986.

Donbok T. Laloo
U Nongthoh.

KI JINGKDEW

LYNNONG *SLA*

Ka Khwan

Shisien la don kawei ka briew kaba la kha tang arngut ki khun kynthei. Ma ka bad u tnga jong ka, ki la ïap noh hadien ba kita ki khun kynthei jong ki, ki la don la u nongri nongsumar. Kita ki arngut shipara ruh, ki la ïoh khun tang mar kawei ka khun kynthei bad kin shym ïoh khun shuh.

Ka hynmen ka long ka briew kaba la lot spah bad kaba ban beiñ ïa ki baduk basuk. Kumta ka kylla long ka briew kaba riewspah, hynrei la ka riewspah, ki para shnong kim da sngewtynnad ïa ka bad ki sin ïa ka ka Khwan.

Ka para pat, ka long ka briew kaba duk, hynrei la ka duk pynban ka don ka mynsiem isynei bad sngewlem ïa la ki para briew bad ki briew ruh ki ieit ki burom ïa ka.

Haba ka khun kynthei jong ka para ka la sdang samla, ki kmie ki kpa jong ka ki la ïap noh, kumta ka la sah khunswet bad ka la dei ban leit sah noh bad ka Khwan, ka mei-san jong ka.

Ka Khwan ka pyntrei shitom sat ïa ka khun jong ka para. Bapli ka khynnah khunswet ka trei palat ïa ka mraw. Ka met ka phad jong ka ka dap tang da ki dak shah shoh

shah sympat, namar tang bakla khyndiat tiak, khlem pep, u dieng sympat un hap ha ka met jong ka. Kata ka jingim jynjar ka pynrit mynsiem shikatdei eh ïa ka khunswet bapli. Kumta, la ka khmat samla jong ka ka phuh, pynban ka sah tang ka shyieng bad ka snep.

Ha ka por ba la ih bha u kba, ka Khwan ka phah ïa ka khunswet ban leit ap sim, namar ki sim ki wan puh bad pynjulor palat ïa u kba jong ka. Kumta man la ka sngi ; ka khunswet ka leit sha lyngkha bad ka kyrha ka pyrta, "Ahait hait hait," ban beh ïa kita ki sim.

"A hait a hait a hait, mano,.... la nga ?" Sawa kynsan kawei ka sur baphylla katba ka khunswet ka kyrha beh sim.

Ha kaba nyngkong, ka khunswet ka nang mut ba don ba leh danda ïa ka, kumta kam da pynsngew eh wat la ka pynshang la ki khmat shane shatai, bad ynda wan her biang ki sim sha lyngkha, ka khunswet ka beh ka kyrha biang kum mynshwa.

"A hait a hait a hait, Mano,.... la nga?" La sawa biang ka sur ba phylla. Ha kane ka kynti, ka khunswet ka sngewthuh shai ba ka sur ka wan na sha kjat lum. Bad haba kam ïohi ïano ïano, ka la kem tieng, hynrei kam nud phet, ka pynïaw la ka mynsiem namar ka sheptieng ïoh shah shoh ha ka meisan. Hynrei ynda ka beh sim biang, sa shisien pat ka ïoh sngew ïa kajuh ka sur.

"A hait a hait a hait, Mano,....la nga?"

Bran phet ka khunswet ban leit ïathuh sha ka meisan, hynrei ka meisan kam aili, ka hukum ba ka dei ban leit ap biang, ka da byrngem shoh ïa ka. Kumta sa shisien pat ka khunswet ka leit sha lyngkha bad donbok ïa ka, ba ki sim kim shym wan shuh sha lyngkha ha kata ka janmiet.

Ha ka sngi kaba bud, ka khunswet ka hap ban leit ap sim biang sha lyngkha. Ha kata ka sngi ruh tang mar ïa kyrha beh sim ka khunswet "A hait hait hait," ka iohsngew biang ïa ka sur khyllah, "A hait a hait a hait, Mano?....la nga?" Sa shisien pat ka khunswet ka phet biang na lyngkha bad leit ïathuh ha ka meisan.

Ha kane ka sien ka Khwan ka tim ka mai bad ka sympat tyngeh ïa ka khunswet, ka da kren mynthi khlem pynshongdor ïa ka jingtieng jong ka khynnah bapli. "Balei pham kylli la u dei u briew ne u Blei? Balei pham ong ba lada dei u briew un mih haba shai, un wan rah ka Blang khyrna ka Masi khyrna (1) ki shakri ki shakor?" Bad ka hukum ba kan lait biang sha lyngkha.

---

(1) Blang khyrna Masi khyrna = Ka Blang ka Masi ba la long ban khia

(Blang-hana Masi-hana = Ka Blang ka Masi ba la sngaid bha)

Da kaba jaw ummat bad sngew sangsot ïa lade, ka khunswet ka leit biang sha lyngkha, bad ka beh hi ïa ki sim kumba ka ju leh, hynrei ha kane ka sien ka tang shu ïohsngew biang ïa ka sur khyllah ka kylli bad ong;

"U ei uta? hato dei u briew ne dei u Blei....Lada dei u briew te un mih haba paw, to un wallam ka Blang khyrna ka Masi khyrna, ki shakri ki shakor."

Tang shu dep kren ka khunswet ïa kitei ki kyntien, la sawa ka them kumba ïaid ka kynhun Blang kynhun Masi, shen ka ïohi shisha ïa ki blang ki masi ba la ñiah da u briew uba phylla bad itieng ban peit. Na syngkai shajrong u don da ka met briew, katba na syngkai sharum pat da ka met bseiñ.

"Bran, phet ka khunswet, hynrei uta u Mrad khyllah u beh sia sia bad dang tang shilum ba ka phet, uta u mrad kynsha u la da lap bad kyllaiñ ïa ka. Kram ka kyllon bad ïapler jlang.

Haba ka khunswet ka tipbriew, ka lyngngoh ngaiñ ban ïohi ïa u samla babha briew lymphuiñ uba leh ieit ïa ka. Bad mar ïa peit ïa ki khmat jong u, ka sngew ba ka jingieit ba phylla ka tap lup ïa ka, bad ka sngewthuh artad ba uta u briew u la dei u tnga jong ka.

Na kata ka lyngkha kba, ka khunswet bad la u tnga, ryngkat ki blang ki masi ki ïa leit sha ïing ka Khwan. Naduh kata ka por ka khunswet ka kylla riewspah bad don la ka jong ka ïing. Ki jynjar jong ka baroh ki la wai.

Ka Khwan kaba don la ka khun samla, ka sngewbishni ïa ka nusip bha bok jong ka khunswet bad ka kwah ba ka khun jong ka ruh kan ïoh tnga da u briew bariewspah kumba ïoh ka khunswet Kumta man la ka sngi ka dem leit kai sha ïing ka khunswet ban swar buit na u tnga jong ka.

"Phi i kiaw," ïathuh u tnga ka khunswet haba ka bniah palat ïa u. "Ka kyrteng jong nga ka long u Muij, u para jong nga pat u kyrteng u Sah. Nga, nga long shiteng briew shiteng Bseiñ, hynrei u Sah u long pura u Bseiñ. Ka Hukum blei ka la bynta ïa nga ban kylla briew pura tang shu ïoh shim tnga, hynrei ka hukumblei kam shym ai bynta ïa u Sah ban kylla briew kum ma nga.

Ma nga bad u Sah ngi long kiba riewspah, hynrei kam don lad ïa phi ban pynïabia ïa ka khun jong phi bad u Sah. Na kata ka daw, kan bha ba phin pynïabia ïa ka bad no bad no."

Ka jinglalot spah jong ka Khwan ka khang khyrdep ïa ka bor sngewthuh bad tap matlah ïa ka jingshisha, kumta kam ngeit ïa ki 'tien-

ksiar 'tienrupa 'tienhok 'tiensot u Muij, pynban ka tharai thok ïa u.

Ym slem hadien ba u Muij u la iathuh shaphang ïa lade bad la u para, ba ka Khwan ka ïai ïawer ïa ki lok kynthei ban ïa leit tong doh na kata ka phud wah kaba u Muij bad u Sah ki shong.

Ki lok kynthei jong ka ki ïai ïoh dohkha man la ka sien ba ki ïa leit tongdoh, hynrei ma ka pat kam ïoh dohkha satia haduh ba ki lok jong ka ki la lyngngoh. Phewse ka Khwan ka ïai bret ïa ki dohkha ba ka ïoh namar ka wad ïa u para jong u Muij.

Ha kawei ka sngi, katba ki dang ïa tong doh kumne, kawei ka paralok kynthei ka la ïohi ba ka Khwan ka ïai bret ïa ki dohkha kiba ngat ha ka kriah jong ka. "O Balei pha bret noh ïa kiba la ngat," ka kylli.

"Em pha, nga ngat tang da ki tham suda," jubab shngaiñ ka Khwan kum bym don ba ïohi aïu ba ka leh. Da ka jingïaipyrshang kumne, ha kawei ka sngi ka ngat shisha da u Bseiñ, thik kum uta uba la batai u Muij.

Une te dei u Sah, khop ka thep ïa u bad ka leit rah sha la ïing. Ha kata hi ka miet, ka Khwan ka pynthiah ïa la ka khun samla bad uta u Bseiñ da ka jingngeit ba kan ïoh pyrsa kurim da uba riewspah kum u Muij.

Da ka jingkmen ha la mynsiem ka Khwan ka khie dang step phyrngap bad shet bam na ka bynta ka khun bad u Sah, hynrei ynda ka rung sha ka kamra ba ka pynthiah ïa ki, ka kyndit tyngeh ban ïohi ïa kawei ka thliew kaba poi shabar bad ym don shuh mano mano ruh hapoh kata ka kamra.

Mardor ka kyrsiew ïa la u tnga bad baroh arngut ki mih shabar ban wad ïa ki. Ynda ki wad shane shatai bad khongngoid ïa ki kdong ki shmiang ki lap ïa u Sah ba u la heh bad thiah lyter hapoh sem sniang.

Shiphang, ka Khwan kam tip shuh aïu ban leh, hynrei u tnga iong ka u bat la ka jingtip briew bad u phah ïa ka ba kan leit khot mardor ïa u Muij.

Mar ïa tip ïa kata ka jingjia, kloilan u Muij u wan beh sha kata ka jaka da kaba rah ïa u Klong um, ka pangkha ksiar ban pynim bad ka tari ksiar ban pynïohthiah. Mar ïa poi, u pyndei tak da ka tari bad puid ïa ka kpoh u Sah, u sei ïa ka samla, u synreit um na u Klong bad kaweh da ka pangkha pynim. Suki suki la wan mynsiem ha ka samla bad hadien shipor ka im biang Nangta u shim ïa u Sah, u suh biang ïa ka kpoh jong u bad leit bret ïa u sha phud wah.

Ka khwan ka sngewkmen ba ka khun jong ka ka im pat, hynrei haba u Muij u

sneng u pyni ba kam dei ban lalot spah, ka Khwan ka kem bitar bad tim kylla da kaba kynnoh kynta ba dei ma u uba phon ïa ka.

U Muij um jubab ne aî nia ïa la ka kiaw kurim, u shu sneng ïa ka ba kam dei ban jler madei ïa ka ktien ïoh long bih ïa lade. Hynrei ka mynsiem lalot spah bad mynsiem niangkuhiw, ka khang khyrdep ïa ka bor sngewthuh bad tap matlah ïa ka jingshisha. Kumta ha ka jingbitar bieij ka pyrta shla bad smai pynban. "Lada dei hok ba nga shu lalot spah ma nga, to u Sah un mat nguid biang ïa ka khun jong nga." Ka da sngew shngaiñ ba kum kata ka jingjia kan ym jia shuh, namar ka ngeit ba u Sah u la ïap duh mynba u Muij u puid ïa u.

U Sah ïa uba u Muij u la leit bret sha phud wah, um shym ïap duh. Kat nang ïaid ki por, u nang koit na ka jingmong bad u nang heh nang heh.

Haba u Sah u la khlaiñ bha, u la sahnud ïa ka khun jong ka Khwan, kumta u kpong thliew kpong krem napoh napoh ka wah haduh ka ïing jong ka Khwan.

Ha kawei ka sngi, katba ka khun jong ka Khwan ka dang ap kba ha tyngkong rympong, (2) u Sah u mih kynsan bad rong bak ïa ka sha poh la ka krem ba u shong.

Ka Khwan ka ïohi hamar ka por ba u Sah u rong ïa ka khun marwei jong ka, hynrei la ka pyrta briew, ym don ba mih namar ym don rangbah ha shnong ha kata ka por, da lade ruh kam inud tur shuh ba u Sah u la heh palat. Kumta ka shu ïam shu lynïar marwei.

Ha kata ka janmiet ka Khwan ka leit kyrpat biang ïa u Muij, hynrei u Muij u pynpaw ba um lah shuh ban leh ei ei namar u Sah u la ïoh hok ïa ka khun jong ka kat kum ki tien smai jong ka hi. Kumta ka Khwan ka ïap suki ha ka jingkordit bad jingsngewsih.

(2.) Tyngkong rympong=
Ka Baranda ba sha dien ïing
(Rympong=rynsan)

Ka Thapbalong

Shisien la don arngut shipara ki khunswet. U hynmen u la rangbah bad u don la ka tnga. Kat kum ka dustur, u hynmen u leit sah noh ha ïing ka tnga bad u para jong u uba dang khynnah samla u bud sah lang bad la u hynmen.

Baroh arngut shipara ki thwat bri lum ban rep sabah (1). Ynda la dei ka por bet kba, u hymen u bthah ïa u para ban leit ap ïoh wan puh ki sim ne wan bam ka mrad.

U para jong u, u thaw kawei ka kyndang (2) halor uwei u dieng uba don hajan kawei ka diengjri kaba heh bha raïan. Na kane ka kyndang u beh bad kyrha ïa ki sim kiba wan puh kba.

Ha kawei ka sngi, u para u rah la ka Marynthing(3) ban tem kai halor Kyndang ban lait ka sngew kynjah sngewkhia. "Ding....ding.... ding...." u tem bad la ka kyrha ïa ki sim kiba wan puh kba.

"Mano ba tem kumta, ba sngap 'sih (4) ki khun jong nga," sawa ka sur ba sngew ngiew.

U para u sngap shiphang, hangta u sdang tem biang "Ding....ding....ding."

"Me da kwah shisha ?" la byrngem ka sur ba sngew ngiew.

U para u sangeh biang ka tem, hynrei haba um ïohi ïano ïano ruh, u sdang biang ban tem. "Ding....ding....ding."

"Lada mem sngap," sawa biang ka sur sngewngiew, "ngan wan pynïap ïa me, lada lah ma me, men thoh saw ïa ka ïing da ka snam jong nga, ïa ka doh men sam kyndang. Lada jop ma nga, ngan tah saw da ka snam jong me ïa ka Jri, ka Ramew bad ngan sam kyndang ïa ka doh jong me."

Uta u khynnah, u khmied sha ka diengjri kaba don hajan, pynban um ïohi ei ei ba rben eh ki sla jong ka. La u peit sha tbian sha Ramew, ym don mano mano ruh.

"Nga thikna bha ba don kiba byrngem ïa nga," pyrkhat weibriew u khynnah bad mardor u hiar bad leit ïathuh sha la u hynmen, uba dang kper snah (5) la ka phyllaw ïing.

"Bah," "ong u para, "nga ïoh sngew ïa ka jingbyrngem kaba wan mih na ka diengjri, ka jingbyrngem kaba ong ban pynïap ïa nga bad ba kan thoh saw ïa ka Jri bad ka Ramew da ka snam jong nga."

---

(1) Sabah=Kba lyuir
(2) Kyndang=Ka rynsan
(3) Marynthing=Ka jingtem ba kum ka Maryngod tangba kham heh bad kham sngew blaw haba tem. Ka Maryngod ka don lai ksai, ka Marynthing ka don tang shiksai.
(4) Sngap 'sih=Sngap sngewsih

"Shish me, kaei kaba nud ban pynïap khlem daw," jubab u hynmen, "khie me leit ap beit ha ka Kyndang ïoh sepei u kba."

U para bapli, namar u long u khynnah ba kohnguh, u leit ap biang, hynrei ha shwa ba un leit u ong "Bah, lada jaw slap kynsan ka bneng bad jlaw ki ksew, to tip ba nga la ïap," bad u leit de bak sha la ka Kyndang.

Tang shu poi ha Kyndang, u shim la ka Marynthing bad u tem "Ding ding ding," u da kyrha ïa ki sim kiba wan ban puh kba. Mar ïa riew ka Marynthing "Ding ding ding," u ïoh sngew biang ïa ka sur kynhied kaba wan na ka diengjri "Mano ba tem kumta, ba sngap 'sih ki khun jong nga."

U para um pynsngew satia ïa ka jingkynhied, namar u hynmen u la ong bym don ba nud ban pynïap khlem daw. Ha u hi, u sngew ba u khlem ai daw ei ei.

"Ding ding ding," u tem biang, bad mar ïa tem, ka sur byrngem ka sawa biang na ka diengjri, "Me da kwah shisha ?"

U para um pynsngew u tem la ka tem, "Ding ding ding. "Sa shisien ka sur byrngem ba sngewbitar ka sawa biang na ka diengjri.

---

(5) **Kper snah=Kaba ker kper da kaba shu thaiñ pynïeng**

"Lada mem sngap ngan wan pynïap ïa me, lada jop ma me, men thoh saw ïa la ka ïing da ka snam jong nga, ïa ka doh men sam kyndang. Lada jop ma nga, ngan ´ thoh saw da ka snam jong me ïa ka Jri, ka Ramew bad ngan sam kyndang ïa ka doh jong me."

U para um patiaw ïa ka jingbyrngem byrsit, u tem la ka tem "Ding ding ding," bad kyrha ïa ki sim kiba wan puh kba. Kynsan u ïohsngew kumba don ba bat khak na dien ba ktik shi ktik ïa u, bad jar um tip briew shuh.

Brup, brup, brup jaw s'ap kynsan ka bneng bad ki ksew shnong ki ud ki jlaw kynsan. Thret kyndit u hynmen, wiaw u suh sha ka Kyndang bad tang shu poi ha jrong u shem ba u para u la ïap.

U hynmen u sat sia na ka bynta la u para, u shim ïa kata ka Marynting bad u tem "Ding ding ding." Mar kumta u ïohsngew ïa ka jingkynhied ñiewbeiñ ñiewpoh.

"Sa u ei uta uba pynsngap 'sih ia ki khun jong nga"

Shiphang u hynmen u sngap, nangta u tem biang "Ding ding ding," Mar kumta u ïoh sngew biang ïa ka jingbyrngem "Me da kwah shisha?

Shiphang u hynmen u sngap, hangta u tem biang "Ding ding ding," Mar kumta u ïoh sngew biang ïa ka jingbyrngem "Me da kwah shisha?

Shiphang u Sangeh bad tem biang. "Ding ding ding." Hangta u ïohsngew ïa ka sur maham kaba ong;

"Lada mem sngap, ngan wan pynïap ïa me, lada jop mame, men thoh saw ïa la ka ïing da ka snam jong nga, ïa ka doh men sam kyndang. Lada jop ma nga, ngan thoh saw da ka snam jong me ïa ka Jri, ka Ramew bad ngan sam kyndang ïa ka doh jong me."

Uta u hynmen, suki jai u hiar noh na kata ka Kyrdang bad u leit sha la shnong, u pyrta shnong ban ïa mih shnong, u ïathuh ïa ki jingjia baroh, bad ki rangbah jong ka shnong ki ïa leit sha kata ka jaka bad la ki wait ki sum ki khnam ki ryntieh.

Tang shu poi ha Kyndang, baroh ki paidbah ki rieh ha la ki jaka jaka, u hynmen pat u kiew halor ka kyndang bad u tem la ka Marynting. "Ding ding ding, "bad u kyrha artad la kumba ki sim ki wan ban puh kba.

"Sa mano uta u ba pynsngap 'sih' ia ki khun jong nga" mih ka sur byrngem na diengjri.

U hynmen um pynsngew ïa kata ka sur byrngem, hynrei u tem biang "Ding ding ding" bad u kyrha la kumba bun ki sim ki wan puh kba.

"Me da kwah shisha," sawa biang ka sur byrngem.

U hynmen um pynsngap, u tem la ka tem "Ding ding ding"

Mar kumta, ka sur na diengjri ka kynhied bitar, "Lada mem sngap, ngan wan pynïap ïa me, lada jop ma me men thoh saw ïa la ka ïing da ka snam jong nga, ïa ka doh men sam kyndang. Lada jop ma nga ngan thoh saw da ka snam jong me ïa ka Jɪi, ka Ramew bad ba ngan sam kyndang ïa ka doh jong me."

U hynmen u sngap shiphang nangta da kaba husiar bha u tem "Ding ding ding" bad u peit artad shaphang ka diengjri. Kynsan u ïohi ïa ka briew kaba rañiup shniuh ba ka hiar na kata ka jri, ki khmat jong ka ki i atlukhi, ki kti ki kjat kiba i bong khniang hynrei i satar bha.

"Ka dei ka Thabalong" (6) la kren wei briew u hynmen khlem da pynmih sur, bad da kaba husiar bha, u ïai tem "Ding ding ding" bad peit ïa ka jingkieng jong ka Kyndang, hangta u ïohi ba ka wan kiew wut wut khlem i kheiñ snep ïano ïano ruh. Ha ka por ba kan poi

artad ha jrong, u tied tyngeh kynsan thlup da ka Marynting na ki khohsiew jong ka bad dung lydung ka hap sha madan. "Rap paidbah" u pyrta bad hiar pynsted ïa lade sha madan.

Baroh baroh ki paidbah ki ïa mih ki ïa pom ïa dung ïa kata ka Thabalong haduh ba kan da kyllon ïap. Hynrei haba ki mut ban leit noh, kata ka ksuid ka khie bad ka la nangheh ban ïa kaba mynshuwa kumta ki paidbah ki ïa leh biang ki dung ki pam ki pynïap bad ynda ka la kyllon ïap, ka khie pa khie biang. Ka nang heh nang jrong man la ka sien ba ka khie biang.

Ka Paitpuraw ka la ïohi ïa kata ka jingïaleh hapdeng u paidbynriew bad ka Thabalong. Kumta ka pyrkhat ban ïarap ïa uta u paidbah, hynrei la ka ïarap, ka sngew ba ka dei ban ïoh bainong. Liak ka kynmaw ïa ka Pyrtuh bad ka Kpong, kumta ka ong "Paid, paid, paid, Lada phi ai spong basaw (7) ha nga, ngan batai kumno ban pynïap ïa ka."

Kita ki paidbah ba ïai ïaleh ïa ka Thapbalong, ki sngap la ka sngap bad ïai ïaleh hi khui, hynrei kata ka ksuid ka ïai khie biang man la ka sien ba ka kyllon ïap, kaba kham heh kham khlaiñ, ban ïa kaba mynshwa.

---

(6) Thabalong—Ka ksuid (Thap-ba-long—ka kynja khniang barit)
(7) Spong basaw—Ai nam ai burom.
(8) Lakhaseng—Kdait khaseng.

"Paid, paid, paid, lada phi ai spong basaw ha nga; ngan batai kumno phin lah ban pynïap ïa ka," pyrta biang ka Paitpuraw.

U paidbah u kular ban ai spong basaw ha ka Paitpuraw bad hangta ka Paitpuraw ka batai bad ong; "Paid, paid, paid, dain da ka Lakhaseng (8) da ka Lakhaseng, Paid, paid, paid, dung da ka Lakhaseng, da ka Lakhaseng, paid, paid, paid, kan ïap kan ïap."

Katto katne na ki paidbah ki thoh ki pam ïa u kdait Khaseng, ki lit nep bad dung lang baroh baroh ïa ka Thabalong. Tang shiphang ka Thabalong ka la thiah ïap lynter bad ka snam jong ka ka lyngkien halor sla Ramew.

Tang mar shu ïap duh ka Thabalong, u hynmen u kiew sha jrong ka Jri, u thwiat na ka tnat sha ka tnat bad u dung pynïap lut baroh ki khun ki nat, ki kur ki jait jong ka Thapbalong. Khatduh u poi ha kawei ka kyndong ba bathaiñ jyrwit bha ki tnat. Hangta u lap shikynhun ki khun Thabalong kiba ïa kdup lang khrui shijaka. Mardor u rah la u khaseng ban dung pynïap, hynrei ki lynïar ki pyrta jam.

"Map kynrad map ia ngi ki dkoh ki matlah, map, ngim tip ba la leh hi i mei."

U hynmen u peit bad ïohi shisha ba dei tang ki dkoh bad ki matlah kiba ïa shong hangta. Kumta um shym pynïap ïa ki.

Ynda haba u hynmen u la hiar na ka diengjri, u ai spong saw ïa ka Paitpuraw da ka snam jong ka Thabalong bad sa sah dak saw ka tdong Paitpuraw haduh kine ki sngi. Dei naduh katei ka por ba ka Thabalong kam don bor shuh halor u khun bynriew namar kiba sah symbai dei sa tang kiba dkoh bad kiba matlah.

Ka Dieng Riteng Mynnar

Ha kawei ka shong ha ki thaiñ Bhoi, la don shisien arngut shipara. U hynmen u kyrteng u Kongwieng bad ka para pat ka Rai. U hynmen u long u briew ba dom bieij bad khong khong ka jinglong, nalorkata, u long ruh uba kuman, uba lalot bad uba sngew hanga mei patat.

Bun na ki para shnong ki isih ïa u, kumta, la u la heh ka rta, pynban u sah ïingkur.

Ka Rai pat, ka long ka briew kaba jai jai bad kaba sngewthuh ha bun ki liang. Ka tip kumno ban burom la ki kmie ki kpa, ki paralok, para shnong, bad khamtam ïa la u tnga uba ka ieit eh. Ka Rai ka long ka briew kaba trei shitom. Ha ki por rep, ka rep haba duna kam rep, ka ju leit thohdieng sha khlaw bad la ki paralok kynthei.

Ka Rai ka burom bha ïa la u jong u hynmen, wat la ka don lai ngut ki khun kynthei bad pyrshang katba lah ban pynbiang ïa ki jingdonkam jong u. Man la ka sngi ka ju leit rah jasngi ïa u sha ka jaka rep, ne sha ka jaka tih khnai, namar u ju sngewtynnad bha ban tih khnai.

Ha kawei ka sngi, ka Rai ka leit thoh dieng bad la ki paralok kynthei bad ka pynrah artad ïa ka jasngi na ka bynta jong u Kongwieng, hynrei ynda poi ha lyngkha kam shem satia ïa u. Kumta ka wad ka pyrta shane shatai, pynban ym

don ba jubab. "Sa nang wan beh maphi nadien ngin dang ïa kam ma ngi," pyrta ki paralok kynthei jong ka bad ki nang ïa jam artad sha khmat.

Ka Rai ka ïai wad ïai pyrta, khadduh ka ïoh sngew ïa ka jubab kaba wan mih na kawei ka dong, ynda ka leit shata, ka shem ba u hynmen jong ka u don hapoh thliew ba u tih khnai. Kumta ka ong ha u ba un wan mih bad shim ïa ka jasngi. Ma u pat u phah ap ïa ka namar u la jan ïoh artad ïa uta u khnai.

"Ale rung lang shapoh; nang khlong khyndew ma phi, ale ale kloi la jan ïoh artad." pyrta u kongwieng napoh thliew.

Ka Rai ka rung bad ïarap khlong khyndew, kumno re kumno bluit la lait uta u khnai. Mar kumta, u hynmen jong ka u tim u tla ïa ka para bad ha ka jingbitar u bat bad ïaleh ban ot ïa ka lymbu (1) jong ka. Bapli ka Rai ka lynïar hynrei um sngap, u ot la ka ot, bad ka Rai ka kyllon ïapler ha madan.

Uta u hynmen khlem jingsngew synei; u psem (2) ïa kita ki lymbu, u bam ïa lade bad u leit rah sha la ka kmie ban ïa bam lang bad ki pyrsa jong u, kata, ki khun jong ka Rai. Ka kmie bad ki ksiew jong ka ki bam ïa kata ka doh khlem da tip ba dei ka soh lymbu.

Haba ka Rai ka tip briew na ka jingïapler, ka tah da u kynbat ïa ka jingmong ka da iam sngewsih kthang bad phetwir da kaba

buhrieh ïa lade namar la duna ki dkhot met. Bapli kam nud paw pyrthei shuh ha khmat ki para briew, ka dap tang da ka jingsngew lehraiñ bym ïa ryngkat shuh kumba ïa long lem.

Khaduh khadwai ka Rai ka leit poi harud ka wah Mynnar (3) hangta ka shong shaniah jah thait ha ka dieng Riteng. Wei briew ka tah dawai kynbat biang bad ka ïam kthang ïa la ka jingshem lanot.

Balei pha ïam?" kren briew ka dieng Riteng.

"Nga ïam sngewsih kthang ba nga la shah leh beiñ ha la u hynmen," bad ka ïathuh lut baroh kat kaba la jia, nangta ka ud bad ka ïam biang ïa la ka jingshempap, ïa la ka jingsahnud bad kynmaw ïeit ïa ki khun, ia u tnga ïa ka kmie ïa ki kur ki jait bad ki para shnong para thaw. "Katto ngan ym lah ïohi shuh ïa ki, bad ki ruh kin ym lah ïohi shuh ïa nga." Ka pyrkhat wei briew bad ïam kthang kum ban ïap noh.

"Khie leit phai sha la ki khun, sha la u tnga, sha la ki kmie ki kpa," ong ka dieng Riteng mynnar.

---

(1) Ka Lymbu = Ka buiñ
(2) Psem = Kaba shet hapoh tyndong siej/Tangksem.
(3) Wah Mynnar = Ka wah kaba don hajan Tyrso (Bhoi) ka wah Umnar.

"A, ngam lah leit shuh," ka jubab da kaba jaw ummat "nga la rai ban ym leit shuh, nga la duna ki dkhot met, ngam ïa ryngkat shuh para briew, baroh kin ïohi lut bad ngan sah ha ka jinglehraiñ," ka da ring mynsiem jylliew bad nguid umbiah da ka jingkthang mynsiem.

Ka dieng Riteng mynnar, ka sneng ïa ka ba kam dei ban shu rai kumta, "Ha ka longbriew manbriew," ka ong, "ngi don ka jingsngew, khamtam haba shah lehbeiñ kat ha la u hynmen, hynrei ka jingsngewsih ne jingsngewbha kan ym lah ban shu neh rta ha ka pyrthei. Namarkata, dei ban leit phai noh ïoh ba sa babe hadien."

"Em ngam lah shuh, nga la rai ban sah marwei" ong ka Rai da ka jingkthang mynsiem.

"Kane ka rai jong phi kan pynjaw ummat ïa phi shirta, lada phi pynkheiñ ïa ka." La maham ka dieng Riteng.

"Nga ka shempap, nga la rai ban sah marwei shirta," ka jubab khlem da pynshong dor shuh ïa ki ktien ka dieng Riteng mynnar. "Long noh ma phi ka Bei, ai jaka sah ïa nga, nga rai ban shong marwei shirta," ka kren rai duh da ki ummat, bad ka lar (4) da ka sati deng shit.

"Wan" ong ka dieng Riteng da kaba ang ba kan ïoh rung. Kluk rung ka Rai hapoh jong ka dieng.

Ki kmie ki kpa bad u tnga jong ka Rai ki leit wad kylleng, hynrei kim man shem satia ïa ka. Haba kylli ïa ki paralok kynthei kiba ka ïa leit thoh dieng lang, ki ïathuh ba ka leit wad ïa la u hynmen. Haba kylli ïa u hynmen pat u ong ba um tip ei ei, Ka shat ka kheiñ pat ka pyni ïa ki dak ki shin ba ka briew ka dang im.

Man la ka sngi u tnga jong ka u ïai leit wad, katba ka kiaw bad u kthaw jong u ki ri ki sumar ïa ki khun bad pyndep ïa ki kam ïing kam sem. Shi taïew hadien, u tnga jong ka u leit poi ha trai ka dieng Riteng mynnar bad namar ba lap ka thngan u shong thait bad pyrkhat ban klah(5) da ki doh na kata ka wah.

Ka tnga jong u kaba dang shong bynñiaw halor ki tnad ka dieng Riteng ka kyndit ban ïohi ïa u tnga jong ka ba u shong ha trai jong kata ka dieng. Kumta ka pynhap pdok hajan jong u ïa ka sati deng shit jong ka.

U tnga jong ka u ïoh sngew ba don ei ei iba hap ha madan bad u ïohi ïa ka sati, u shim, u peit bad deng ha ka tiduh. "Ka dei ka sati jong ka tnga jong nga. Nangno ka wan hap kumto," u pyrkhat wei briew bad pynshang la ki khmat shane shatai. Hangta u ïohi ïa ka dur kynthei

---

(4) Lar—Kaba kyrshut, kaba loit.
(5) Klah—Khlong dohthli dohkha
(6) Ja—Ia noh

ha traí jong ka thwei, u khmied sha jrong ka dieng bad u ïohi ïa ka tnga jong u ba ka shong halor ka tnat dieng "Rai, Ja noh ! balei pha shong hangto ?"

"Map baieit jong nga, ngam lah shuh ban leit," ka ong.

"Balei," u kylli.

"Nga la pher na ki lok kynthei."

"Kumno pher."

"Nga lehraiñ, ba la duna ka met," ka ong. "Ngam sngewthuh, hynrei lada pham leit, nga ruh ngam leit shuh," kren sngewsih u tnga jong ka, namar um ïohi ba ka la duna shisha ka dkhot met.

"Lada kumta," ka ong "khie leit ïathuh ïa i mei i pa, ki lok ki jor jong nga baroh, ïathuh ïa ki ba phi shem ïa nga, ong kin wan shaw la shai ka sngi ; namar mynta kin ym lap shuh ba la jan miet."

U tnga jong ka u sngew kmen palat ba u la shem ïa ka, kumta u mareh sha la ïing ban ïathuh ïa kata ka khubor.

La shai dang step, ki kmie ki kpa ki ïalam ïa ki khun jong ka, bad ïa ki lok ki jor ban ïa leit shaw lang ïa ka Rai na ka dieng Riteng mynnar.

Naduh na jngai, ki peit bad ïohi ïa ka Rai ba ka don ha kliar jong u dieng. Ynda poi kham hajan, ki ïohi ba ka la sad pynnoh la u shñiuh sha khmat, hynrei kim tip ba ka sad pynnoh kumta khnang ban kah ïa ka jingduna ha ka dkhot met.

"O Bei, ka dieng Riteng mynnar, wei ko kani........ka dwar." nam ka Rai. Mar kumta la ang ka tnad dieng bad ka rung hapoh, mar ïa rung hapoh, ka dieng ka dait biang sbiak. Ka Rai ka khreh ïa ka bam ka dih hapoh ka dieng bad ynda la ih, ka nam biang :

"O Bei, ko dieng Riteng mynnar wei ko kani ka dwar," bad la ang biang ka dieng, kumta ka Rai ka mih biang halor tnad dieng bad ka bam ka dih. Nangta ka rwai kynud "O Bei ko dieng Riteng mynnar wei ko kani ka dwar, jirong theng theng, tiban din din."

Mar shu rwai kumtei, ka dieng Riteng ka lyngkot suki suki haduh ban da poi ha tbian. Nangta ka hiar ka kdup ka doh ïa la ki khun, ka ai ka bam ka dih ïa baroh kat kiba wan shaw ïa ka.

"Ïa keiñ ngin leit noh" ong u tnga jong ka tang shu dep bam dep dih.

"Em ngam lah ban leit," ka jubab sngewsih

"Balei phim lah, phi dei ban leit," u ong. Ki khun jong ka ruh ki ong "ïa noh sha ïing seh mei."

Hangta ka Rai ka jaw ummat brup, hynrei kam ïathuh ïa ka daw, ka rwai pynban, "O Bei ko dieng Riteng mynnar wei ko kani ka dwar, tiban din din jrong theng theng."

Mar ïa rwai kumne, ka dieng ka ang, bad ka Rai ka rung shapoh bad ka dait biang slait, ka da jrong da san bad joit bad joit haduh ban da long biang kum mynshuwa.

Ynda ka dieng ka la sangeh ban san, ka Raï ka nam biang, "O Bei ko dieng Riteng mynnar, wei ko kane ka dwar," Mar kumta ka dieng ka ang bad ka Rai ka mih bad ieng halor ka tnat jong ka.

"Map ko mei ko pa, ko khun ko tnga ko lok ko jor," ka ong, "mynta ngam lah ban leit bad phi sha ïing, sa wan biang la shai, da wer da khut ïa u hynmen jong nga. Mynta kumne la jan ka miet, te ïa pdiang ïa la ki jainkup jaiñpiruh.

Baroh ki ïa pdiang la ki jaiñkup jaiñ pi ruh bad ka Rai ka rwai ha ka Bei dieng Riteng mynnar ba kan ai spah ïa kita baroh, bad tang shu dep rwai ka kynther ïa u tnat dieng ba ka shong bad la hap ka spah ka hajar bad la dap khung ka jaiñkup jaiñ pi ruh baroh. Nangta ka sa phah noh ïa ki baroh sha la ïing bad ka pynkynmaw ba kin wan biang ha ka sngi kaba bud da kaba ialam lang ïa u hynmen jong ka.

Ha ka sngi kaba bud, ki kmie ki kpa, ki khun, u tnga jong ka bad ki lok ki jor baroh ki ïa wan biang sha ka dieng Riteng mynnar. U hynmen jong ka ruh u wan lang da kaba khmih lynti ban ïoh spah.

Ha kane ka sngi ruh kum mynshuwa, ka Rai ka ai bam ai dih ïa la ki khun, ki lok ki jor ki kmie ki kpa bad kumjuh ïa u hynmen jong ka. Hynrei ynda la dep bam, kam treh ban leit sha la ïing, ka rung biang ha ka dieng bad ka ai spah biang ïa baroh. Khadduh ka ong ïa u hynmen .. "Pdiang sa me Bah kaba nga kwah ai tam ha me." Ma u ruh u tur hajan ban pdiang namar ba u la rah tam kawei ka jaiñ pruh ban ïoh tam ka spah.

Hamar ba u pdiang bad ap bha, ka Rai ka kyrdem ïa ka tnat kaba ka ïeng. Kata ka tnat ka kheiñ tbak bad hap halor ka khlieh jong u, ka da dung prak na ka jabieng bad u kyllon ïap ha shen.

Mar ïa jia kumta, baroh ki kyndit bad peit sah sha ka, hynrei ma ka kam i salia bad ka ong.

"Mynta to ïa leit suk sha la ïing, wat ïa khih jingmut, wat ïa khuslai shuh na ka bynta u hynmen jong nga. Ma u um don hok shuh ban ïm bad ki para briew." Nangta ka ïathuh lut kumno ka ju pynbiang ïa la u hynmen, katba ma u pat u lehbeiñ lehkhoh, u lehsat bad pynïakhlad ïa ka na ki baroh da kaba u ot ïa ka

soh jymbu jong ka, ka da pyni la ka dkhot met ba la duna.

"Ïa ka met ïap jong u hynmen jong nga," bthah ka Rai "phim bit ban lum ban lang, ieh kan sah hangne, ieh kan pyut kan pyar hangne, namar wat la phin lum phin lang, un pyndik bad pynduh jait ïa phi baroh. Naduh mynta un ym sah lang shuh ha ïing ha sem bad u khun bynriew, un sah sha kper sha phrah sha khlaw sha btap."

"Mei pa baieit" ka bteng "to ri to sumar bha ïa ki khun jong nga. Khun baieit to leit suk, phi ki paralok kynthei jong nga to wat sahnud shuh ïa nga. Naduh mynta ka sngi. Ka spah ka hajar ba la ai ha phi, kan biang ba phin ïa im suk. Phi ruh u tnga ba nga ieit eh to leit suk, namar nga la rai ha khmat ka Bei ka dieng Riteng Umnar ba ngan sah noh marwei shirta ha ka." Bad ka da jaw ummat brup shi brup katba ka khublei khadduh ïa ki.

Ki kmie ki kpa, ki khun, ki lok ki jor baroh ki jaw ummat lem bad leit phai sha la shnong da ka jingsngewsih kthang. Hynrei u tnga jong ka u ïam bad jaw ummat khlem khih, u bitar haba u tip ïa ka jingleh u Kongwieng. Bad u pait dohnud ban ïohi ba ka tnga baieit jong u ka la duna ki dkhot met.

"Ja noh sha ïing sieh baieit jong nga," u ong, "wat khuslai la phi duna ka dkhot met,

phi dei hi ka tnga baieit jong nga. Ale hiar, ale ngin ïa leit noh, pyrkhat ïa nga, pyrkhat ïa ki khun, Ale baieit ale hiar."

Hynrei leh noh ei, la u khroh da kumno kumno ruh, kam treh hiar shuh, ka ong ba ka la rai. Ma u pat ba u ieit eh ïa ka, u ong; "Lada phim leit, nga ruh ngan sah duh hangne ha trai jong une u dieng, phi tip hi ba ngam lah ban im khlem ma phi."

Ka Rai ka sngap la ka sngap, hynrei ynda haba ka ïohi ba um leit wat lada la kem ïongreiñ, ka ong "Baieit eh, phi tip ba nga ieit eh ïa phi, ïa ki khun, ïa i mei i pa, nga ruh ngam sngewlah ban im khlem ma ki, hynrei ngam banse. Nga la duna ki dkhot met, bad nga la rai ban sah marwei ha kane ka jaka bad ka Bei dieng Riteng mynnar." Ka da ïam sngewsih kthang bad sngew myllung palat ïa ka jingieit hok u tnga jong ka.

"Phi rai ban sah marwei, phi leh beiñ ïa nga. Mynta shano pat ngan leit ?" U kren kut lad.

"Nga la ïathuh ïa baroh bad phi ruh phi la ïoh sngew ba nga la kren shai. Nga la rai ban sah nch marwei ha kane ka dieng, namarkata, lada phi kwah ban sah bad nga, ban ïa long biang shitnga, to ïathuh ïa nga aïu phi lah ban kylla ïa lade,"

"Nga te nga lah tang ban kylla Klew, lait nangta ngam tip ngam nang." U ong.

"To kylla noh kata." Ka ong

U tnga jong ka ruh ba u ieit eh ïa ka, u kylla Klew noh. "Her keiñ baieit, her sha nga, ale, ale," ka ong bad piar la ki kti.

U tnga jong ka u kynthlap la ki thapniang bad u pyrshang ban her sha ka, hynrei um kot, tang shu poi hajan jong ka, u tlot bor bad hap pduk sha tbian. "A ko baieit, ngam lah poi du sha phi." u ong.

"Pyrshang biang sa shisien ale" ka ong.

U tnga jong ka u pyrshang biang katba don la ka bor baroh, hynrei tang shu poi hajan jong ka um lah kyrda, u hap biang sha tbian, bad shiphang u shu khmied sah sha la ka tnga.

"Nga ïohi ba phi tloh baieit jong nga, shong thait shipor bad pyrshang biang, nga ruh ngan ïarap lem ïa phi." Ka ong da kaba shong bad peit ieit ïa u khnang ba un ym duh jingkyrmen.

U tnga jong ka u shongthait shipor, nangta u pyrshang her biang sha ka, ka ruh ka ap ban kynrup ïa u. Hamar ba u poi hajan, ka kynrup traid na u shyrtong ñiuh khlich bad u ïoh de ban poi top ha ka tnat ba ka shong. Sa shisien

pat ki ïa im suk im saiñ baroh shitnga ha ka jingïaieit kaba tang ma ki hi ki lah ban batai.

Ka met ïap jong u hynmen jong ka, ka pyut bad shong ksaiñ, suki suki ka lut bad la mih da kawei ka jait khniang kaba pah wieng wieng wieng khamtam ha ka por synrai. Naduh kata ka por, ki khot ïa kata ka khniang da ka kyrteng jong u hynmen jong ka, u Kongwieng. Ka Niangkongwieng kam ju shong lang bad ki khun bynriew, hynrei ka shong ka sah sha khlaw sha btap sha kper sha phrah.

Ha kawei ka por, la don kawei ka sim kaba hiar khyndew tang shisien shisnem, kata dei ka Syrlai -ni-dem(7) . Ha kawei ka por ka Syrlai-ni-dem ka her bad leit dem ha ka dieng Riteng mynnar bad ka ïathuh khana bad pynbhih pynbhang ïa u tnga ka Rai shaphang ki jhur ba bang bathiang kiba u khun bynriew u rep.

Ki khana ka Syrlai-ni-dem ki pynlong ïa u tnga ka Rai ban sngewkwah bam pyngngad, khamtam haba ka wer ïa u ban ïa leit kheit jhur lang, u sngew shongshit katta katta bad mardor u ïathuh ha la ka tnga.

---

(7) Syrlai-ni-dem Ka sim ba kham rit kbyndiat ïa ka Paitpuraw. Ka rong jong ka ka long kum ka rong nei. Haba ka ïaid ha madan u tdong jong ka u khih nied nied.

Ka tnga jong u ruh ka shah sngewbha ba un leit namar ka sngew synei eh ba u la shu shong sah ha uta u dieng naduh ka por ba u kylla Klew. U tnga ka Rai u rah da ka muna kaba heh khnang ban ïoh wallam khambun u u jhur ban ïoh ïa bam lang bad la ka tnga.

U tnga ka Rai bad ka Syrlai-ni-dem, ki pyiar bad siangdiar la ki thapniang da kaba noh arsut sha ka lyngkha jong ki briew. Ka Syrlai-ni-dem ka la dap pla tang shiphang, wat la ka kheit tang ki kliar ki kliar namar ka rah da ka muna rit, hynrei u tnga ka Rai, wat la u syllad bad kdiah naphang lin um lah ban pyndap kloi namar ka muna jong u ka heh.

"La dep" pyrta ka Syrlai-ni-dem.

"Ym pat dep" jubab u tnga ka Rai namar ki ïa kheit la ka jong ka jong ka lum.

Ka Syrlai-ni-dem ka shu shong ap ïa u, hynrei man ka sien ba ka kylli la u la dep ne em. U tnga ka Rai u ïai jubab, "Ym pat dep."

Ynda la janmiet, ka muna u tnga ka Rai ka da dap. Kumta baroh arngut ki her sha la ka jaka sah. Ka Syrlai-ni-dem ka her beit thiaw sha kliar ka dieng Riteng mynnar, hynrei u Klew um lah poi satia sha kliar, u hap shi hap sha tbian. Shiban ba ka dieng ka la kham jrong ban ïa kaba ka long ha ka por ba u dang her nyngkong eh mynba u kylla Klew, shiban pat ba la khia eh ka muna heh jong u.

Ka tnga jong u ka ïai pyrshang ban kynrup ïa u, hynrei kam kot, namar um lah kynting ïa lade sha jan jong ka. Marwei ka sngew duh jingkyrmen. Liak ka kynmaw ïa ka jingsneng ka dieng Riteng mynnar mynba ka shim ïa ka rai ha ka por ba ka jingkthang mynsiem ka taplup ïa ka, ka rai ba kan sah marwei. Ka sur jong ka dieng Riteng mynnar ka sawa kumba tied da u pyrthat "*Kane ka rai jong phi kan pynjaw ummat ia phi shirta*"

Shiphang ka sngew la baïong ngit, mynta ka sngewthuh ba kam bit ban shim ïa kano kano ka ka rai ha ka jingim briew ha ka por ba ka tip briew kam don. Wat la katta kam duh jingkyrmen, ka pynïaw la ka mynsiem bad ka ong; Pyrshang biang, pyrshang biang, sei lut ka bor ka buit, wat ieh ïa nga ban jynjar marwei." Ka da kyiuh bad kyndeh mynsiem da ka jingsyier bad sngew duh jingkyrmen ïoh u tnga baieit jong ka um lah poi shuh sha ka.

Sa shisien pat u tnga ka Rai u pyrshang kynting biang ïa lade katba lah la ka bor bad tiap u poi haduh jan jong ka. Ka ruh ka shim na u shyrtong ñiuh khlieh, hynrei ba la khia than ka muna, sloit tang u shyrtong ñiuh khlieh bad u tnga jong ka u hap biang pduk sha sla khyndew.

Hangta u tnga jong ka u shong sah shiphang ha madan ba la tyrsaiñ ka met na kata ka jinghap. Mynta u sngewthuh ba un ym lah shuh

ban poi sha la ka tnga baieit. U shyrtong ñiuh khlieh uba long tang ma u ka lad ba ka tnga baieit jong u kan ïoh tan ïa u sha ka u la sloit.

"A ka kupar jot" u pyrkhat. Nangta u khmied sha la ka tnga kaba shong thapngab da ka ba bat sah ïa u shyrtong ñiuh khlieh jong u.

"Baieit eh jong nga" u ong "katto la kut, sha phi ngam ym lah shuh ban poi....ka nusip kam shah ïa ngi ban ïa im ïa ïap ryngkat.... Lada ngan sah hangne, ki mrad kin bam shngiam ïa ka doh jong nga. Ban kylla briew biang, ngam lah shuh. Khublei baieit eh, khublei." Bad ki ummat ki tuid sted ha ki ngab jong u katba u kren.

"Map ïa nga , map baieit eh," ka pan map ïa ïam, "ngam tip ba kan poi kat shaduh kane ka jingjia. Nga ieit ïa phi kumba phi ieit ïa nga, dei na ka daw ka jingieit ba nga la pynkheiñ la ka rai ban sah marwei shirta, dei na ka daw ka jingieit ba nga phah ïa phi ban kylla Klew khnang ba phin don barabor bad nga, hynrei....hynrei ka nusip jong nga, ka jingïapan jong nga ka poi shaduh kane ka apot. Map baieit eh map, A, ngan ym lah ban peit bad ngam kwah phin shah patar pynïap sa ha ki mrad khlaw....waw....shano kumne ïa nga....

U Klew u sei bor bah katba lah, u kynting poiñ shaduh sha jan jong ka tnga jong u "Khublei baieit eh khublei" u ong bad noh arsut kat sha ba ki thapniang jong u ki lah ban kit ïa u.

Ka tnga jong u ruh ka pyiar la ki kti kum ban kynthup khadduh ïa u, hynrei um kot ban poi, u noh arsut pynban thiaw sha ka lawbah lawsan khlem da ïohi shuh ïa u. Marwei ka Rai ka ïam kthang bad kam bam kam dih, khadduh ka ïap ha dieng Riteng mynnar da kaba kdup ïa u shyrtong ñiuh khlieh jong u tnga baieit jong ka.

Ka Maloi Khlieh U Syiem Syad Lukhmi.

Hyndai u syiem Syad Lukhmi u synshar ïa ki thaiñ kiba don shaphang mihngi na ka raid Nonglyngdoh. Une u syiem u don ka jingthmu ban klun ïa ka raid Nonglyngdoh. Kumta u wad lad kumno un ïoh dong ban dakhol ïa ka. Ha kata ka por, u nong synshar ïa ka raid Nonglyngdoh dei u syiem Wan Mariñ bad ki harwait (khlawait) ba pawnam ka raid ki long u Wan sangot bad u Ksha sangot kiba ïa long shipara na ka jait Mariñ.

Ha shwa ban poi ka leh niam Sajer, u syiem Syad u hukum ïa ki Nonglyngdoh ba ki dei ban ïa mih leit prat lynti ïa ki jaka leh niam ka hima jong u. Da kata ka buit u pyrkhat ban ïoh daw ban hiar thma ïa ki lada kim ïa mih soi lynti kat kum ka jingkwah jong u. Ki Nonglyngdoh ki sngewthuh ïa ka ka jingthmu ba sniew u Syad, kumta kim pynpaw pyrshah eiei ïa ka hukum jong u, ki ïa mih paidbah pynban bad ïa soi lynti la kumba ki kohnguh suk mynsiem ïa u.

U syiem Syad u sngew tynnad shibun ban ïohi ba ki Nonglyngdoh ki pyndem ïa lade ha ka hukum jong u, hynrei ha ka juh ka por u sngewthuh shai ruh ba un ym lah ban synshar suk ïa ki lymda u ïoh ban pynïap ïa u Wan sangot bad u Ksha sangot. Da ka jingthmu ban ïoh pynïap ïa ki, u syiem Syad u khot sngewbha ïa ki Nonglyngdoh ban ïa wan sha ka leh niam Sajer jong u, ha ka juh ka por pat, u bthah lypa ïa la ki jong ki briew ba kin pyndih kiad ïa u Wan bad u Ksha haduh ba kin da buaid bha khnang ba un ïoh pynïap ïa ki.

Ha ka sngi Shad sngi, kata ka sngi ba lai ka leh niam Sajer, ki Nonglyngdoh ki leit sha ka niam u syiem Syad ban ïa bam ïa dih sngewbha bad ynda janmiet ki leit phai noh sha la ka raid, hynrei u Wan bad u Ksha ki sah bad ki briew u Syad ha ka Nongbah jong u. Ki da leh myn ïa dih buaid bad ki briew u syiem Syad ruh ki ïai theh shi ïai theh kiad ha ki jhoh (tyndong siej) jong ki. Te ynda la miet bha, u syiem Syad u wan ïa shong kai bad ïa dih lang bad ki. Te kine baroh ar ngut shipara ki sdang ban ïa phawar buaid kumne :

"Shad kynjer kynjer
Te la shad kyndir kyndir
Te to ap la tu ro syir
Shad kynjai kynjai
Te ap la tu jan shai
O ho ho o ho ho hai."

U syiem Syad um sngewthuh ba ka phawar jong ki ka dei ka pharshi ba ynda jan shai kan don ka jingïapam, u nang tharai ba ki shu phawar buaid bad u ïaroh. "Ade ! kaba bang kaba bang to phawar to phawar, ai kiad ai kiad shuh." U da ai dak ïa la ki briew ban ai kiad shuh shuh ïa ki. Ki briew u syiem ruh ïai theh kiad shuh bad u Wan bad Ksha ruh ki leh mynleh kum kiba ïa dih sngewbha khlem jingpyrwa.

Ynda la jan shai, u syiem Syad u rung sha la ka ïing niam ban shim la ka waitlam da ka

jingthmu ban pam pynïap noh ïa ki, hynrei baroh ar ngut shipara ki la husiar lypa bad u Ksha u bud na dien u syiem ; u da shim la ka waitlam ba u la buh rieh lypa. Hàmar ba u syiem Syad u tare la ka wait, u Ksha u pam kynsan shiwait ïa u. Poiñ kynthih stet u syiem Syad sha jrong bad ka wait u Ksha ka ïoh pam shalep tang ïa ka lbong. Ha ka juh ka por u syiem Syad u pam kylla ïa u Ksha ; namar ma u ruh u dei u khlawait ba pawnam bha. Mar kumta, wan rung sa u Wan bad la ka waitlam ha kti. U syiem Syad um sngew lah shan ba la mynsaw bad u kynthih bak shalor tnum ïing bad phet ïap ha ka jingdum ka miet. U Wan u beh sia nadien. U Ksha ; wat la u la mynsw ; um aili, u beh lang nadien bad da ka jingïakdong lang baroh shipara, u Wan u ïoh ban khrai ïa ka khlieh u syiem Syad.

U Wan bad u Ksha ki leit rah ïa ka khlieh u syiem Syad sha u syiem Wan Mariñ uba pdiang burom ïa ki da ka jingkmen. Kat kum ka riti ka dustur u Hynñiewtrep, u syiem Wan u tyrwa ïa ka jingai sngewbha ba kin jied kat katba ki sngewbit, la ki mon ka ksiar ka rupa, ka khyndew ka shyiap ne ka pynthor ka hali. Dei tang ynda la monjur ïa ka jingai sngewbha ba yn sa pyndep ïa ka niam ka rukom kaba ïa dei bad ka 'lei-khyrdop 'lei-kharai, ka tawiar ka tawkan bad yn sa lah ban sieh ban wah ïa ka khlieh ki nongshuh ha ka duwan ka phlong mihngi sepngi kaba don ha khyrdop shnong.

U Wan bad u Ksha kim treh ïa ka iingtyrwa u syiem Wan, kim treh ksiar rupa, treh khyndew pynthor hali, pynban ki pan da ka khlieh u syiem Syad ban sieh kpong ha la ïing. Kumta u syiem Wan Mariñ u ai ha ki da ka khlieh u syiem Syad bad ki leit rah ïa ka sha la ïing. Ka It, ka para jong ki; kam treh ba kin ïa sieh kpong ha ka ïing jong ka, ka da pynpaw ba kam sngew myntoi ban ïoh ïa ka Kpong ka Phali, kumta ki leit rah noh sha ïing ka Tung; namar ka ruh ka dei ka para jong ki. Haba u Wan bad u Ksha ki tyrwa ha ka, ka Tung ka ong:

"Te kumno ko leh para shynrang, io ong nga myrleh te kumno ko leh nga, me te la ïoh me la para shynrang te, ka spong syir ri la ïoh me ka spong ni rei te la ïoh me te, la ïoh ka lad me te kumno leh nga te, rem ka Spong rem ka Phali i, te buh ka se khei me para shynrang, seh ka khei."

Hangta u Wan bad u Ksha ki sa ïoh ban sieh Kpong ïa ka khlieh u syiem Syad. Ïa kane ka maloi khlieh u syiem Syad la thaiñ pynitynnad da u rimet bad la leh niam kyrpang bad pynlong ka jingtap ïa u Klongkhaw. Kane ka maloi khlieh ka dang don. Kiba bat ïa kane ka moloi khlieh ki dang leh niam haduh mynta.

★ ⁂ ★